SAHİBKARLIĞIN FORMALAŞDIRILDIĞI ŞƏRAİTDƏ KƏND TƏSƏRRÜFATININ İDARƏ EDİLMƏSİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

İ.H.İBRAHİMOV, iqtisad elmləri doktoru, professor

Ölkənin sosial iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə yönəldilmiş tədbirlər sistemində aqrar sahənin idarə olunmasının yeni iqtisadi münasibətlərə uyğunlaşdırılması və təkmilləşdirilməsi mühüm yer tutur. Çünki burada çox böyük maddi, maliyyə, əmək və elmi potensial cəmlənmişdir, onlardan istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi əhalinin rifahının yüksəldilməsinin mühüm şərtidir.

İdarəetmə təsərrüfat mexanizminin əsas ünsürlərindən biridir. İctimai formasiyalar və mülkiyyət formaları dəyişildikcə aqrar sahədə idarəetmə mexanizmi də dəyişilmişdir. Sovet hakimiyyətindən əvvəl Azərbaycanın kənd təsərrüfatı geridə qalmış bir sahə idi. Əkinə yararlı torpaqların əksər hissəsi mülkədarların və xəzinənin əlində cəmləşmişdi. Ölkədə əkinçilik və heyvandarlıq başlıca olaraq ekstensiv surətdə inkişaf etdirilirdi. Sovet hakimiyyətinin ilk illərində kooperasiyanın sadə formaları yaradıldı. Elliklə kollektivləşdirmə dövründə torpağı birgə becərmə şirkətləri («toz») və kənd təsərrüfatı kommunaları təşkil edildi. Burada əsas istehsal vasitələri kəndlilərin öz xüsusi mülkiyyətində qalırdı, yalnız tarla işləri dövründə əkin sahələri və əmək birləşdirilirdi. Bu şirkətlər və kənd təsərrüfatı kommunaları sonradan kolxoz təsərrüfatının əsas forması olan artellərlə əvəz edildi.

SSRİ-də aqrar sahədə iki təsərrüfat forması: dövlət mülkiyyəti sayılan sovxozlar və kollektiv mülkiyyət sayılan kolxozlar fəaliyyət göstərMişdir. Həm sovxozlar və həm də kolxozlar öz ictimai təbiətinə görə eynitipli müəssisələr idi. Onlarda əməyə görə bölgü prinsipi həyata keçirilirdi. Sovxoz və kolxozlar öz fəaliyyətində digər müəssisə və təşkilatlarla təşkilati-iqtisadi münasibətlər qurmaqla, təsərrüfat fəaliyyətini əlaqəli şəkildə həyata keçirirdi. Sahələrarası və sahədaxili münasibətlər dəyişdikcə və inkişaf etdikcə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi zərurəti yaranır. Nəzərə almaq lazımdır ki, kənd təsərrüfatı istehsalı sahələri müxtəlif texnoloji mərhələləri əhatə etdiyinə və sahələr bir-biri ilə sıx əlaqəli olduğuna görə oradakı potensial ehtiyatlar sahənin özünün (həm də onunla sıx əlaqədar olan sahələrin) istehsalçı və istehlakçıların idarə edilməsinin vahid təşkilat sistemini tələb edir. Məlumdur ki , uzun müddət aqrar sahənin idarə edilməsi sistemi inkişaf meylləri və cəmiyyətin tələbatı ilə əlaqədar dəfələrlə yeniləşdirilmiş, təkmilləşdirilmiş, yüksək son nəticəyə nail olmaq və sahələrarası problemlərin həll edilməsi üçün maraq və məsuliyyətin gücləndirilməsinə istiqamətləndirilmişdir. Bununla belə, müəyyən dövrdən bir ölkənin kənd təsərrüfatında formalaşdırılan yeni idarəetmə sistemi təşkilati cəhətdən vahid olmamış, inzibati idarəetməyə üstünlük verilmiş, təsərrüfat müstəqilliyi və məsuliyyət təmin edilməmişdir. Bunlar işə digər amillərlə yanaşı aqrar bölmədə istehsalın səviyyəsinin müxtəlifliyinə səbəb olur, sahənin kompleks inkişafına imkan vermirdi. İdarəetmə orqanlarının əsas vəzifələri isə bütün vəsilələr üzrə vəzifə və hüquqların, idarəetmə orqanlarının quruluşunun daha da təkmilləşdirilməsindən ibarət olmuşdur. Odur ki, idarəetmənin və təsərrüfatçılıq sisteminin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə sonradan SSRİ-də aqrar sənaye kompleksi formalaşdırıldı. 1985-ci ildə aqrar sahədə fəaliyyət göstərən bütün nazirlik, komitə və baş idarələr ləğv edilərək onların bazasında vahid Dövlət Aqrar Sənaye Komitəsi yaradıldı. Məqsəd kənd təsərrüfatında istehsal, emal və xidmət sahələri arasında inteqrasiyanı daha da yaxşılaşdırmaq, planlaşdırma, maddi-texniki təchizat, əsaslı tikinti, maliyyələşdirmə və digər məsələləri vahid mərkəzdən idarəetməklə tənzimləmək idi. Lakin təcrübə göstərdi ki, idarəetmənin bu forması da özünü doğrultmadı. Sonradan Dövlət Aqrar Sənaye Komitəsi ləğv edilərək yenidən nazirlik, komitə, şirkət və baş idarələr yaradıldı. Yerlərdə olan istehsal, emal və xidmət müəssisələri yenidən müvafiq nazirlik, komitə, şirkət və baş idarələrə tabe edildi.

Məlumdur ki, kənd təsərrüfatında istehsalın əsası və idarəetmə orqanının ilk vəsiləsi keçmiş kolxoz və sovxozlar olmuşdur. Onlarda idarəetmə aparatı istehsalın normal fəaliyyətini təmin etməyə, qarşıya qoyulan vəzifələri yerinə yetirməyə istiqamətləndirilmişdi. Kolxoz və sovxozların istehsal prosesində texniki, texnoloji, iqtisadi və s. məsələləri həll etməyə cavabdeh olan idarəetmə orqanlarında rəhbər və mütəxəssislər fəaliyyət göstərmişdir. Kənd təsərrüfatında idarəetmə quruluşu hər bir ictimai quruluşda konkret dövrün inkişaf meyllərinə uyğun olaraq təkmilləşdirilməyə məruz qalmış, ölkənin qarşıya qoyduğu vəzifələrdən irəli gəlmişdir.

İnkar etmək olmaz ki, Sovet dövründə aparılan təşkilati işlər, struktur dəyişiklikləri, ixtisaslaşdırma və digər tədbirlər nəticəsində ölkədə kənd təsərrüfatı getdikcə inkişaf etmiş və xalq təsərrüfatının aparıcı sahələrindən birinə çevrilmişdi. Bununla belə cəmiyyətdə gedən proseslər sahədə yaranmış tərəqqinin dayanıqlı olmadığını büruzə verməkdə idi. Mərkəzləşdirilmiş idarəetmə və planlı iqtisadiyyat şəraitində formalaşdırılmış iqtsadi mexanizm və onun təkmilləşdirilməsi cəhdləri istehsalın səmərəliliyini, habelə istehsalçı ilə istehlakçı arasında tarazlığı təmin etmirdi. Mərkəzdən başlayaraq yuxarıdan aşağıya doğru planlaşdırma və inzibati-amirlik idarəetmə metodları şəxsi təşəbbüsləri boğurdu. Yaxşı ilə pisə fərq qoyulmadığına görə istehsalçı gördüyü işin son nəticəsi üçün maraqlı deyildi. Təsərrüfatlarda israfçılıq baş alıb gedirdi. Kolxoz və sovxozlar dövlətdən çoxlu dotasiyalar alsalar da, əksəriyyəti ziyanla işləyirdi. Nəticədə respublika iqtisadiyyatı, o cümlədən kənd təsərrüfatı 90-cı illərin əvvəlində üzün sürən tənəzzülə uğramışdı. Üstəlik həmin dövrdə torpaqlarımızın 20 faizindən çox hissəsinin erməni işğalına məruz qalması və ölkə hakimiyyətinin əldən-ələ keçməsi, səriştəsiz adamların hakimiyyətə gəlməsi vəziyyəti daha da ağırlaşdırmış, tələblə təklif arasındakı nisbət pozulmuşdu.

Araşdırmalar göstərir ki, idarəetmənin quruluşunun tez-tez və əsassız olaraq dəyişdirilməsi istehsal potensialından, idarəetmə quruluşunun həlledici elementi olan insan amilindən səmərəli istifadəyə imkan vermir.

Mürəkkəb və çoxfunksiyalı bir sistem olan kənd təsərrüfatında idarəetmə quruluşu yeni iqtisadi münasibətlərin və sahibkarlığın formalaşdığı indiki dövrdə ölkənin bu vacib sahəsinin qarşısına qoyulmuş vəzifələrin həllinə yönəldilmişdir. Bununla yanaşı nəzərə almaq lazımdır ki, idarəetmənin quruluşunun təkmilləşdirilməsi mövcud ehtiyatlardan istifadəni yaxşılaşdırmaq və səmərəliliyi yüksəltmək vəzifələrinə istiqamətləndirilməlidir.

Hazırda sahibkarlığın inkişafı və bazar münasibətlərinin formalaşdığı şəraitdə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin aparatı və onun yerli orqanları tərəfindən bir sıra yeni, çoxlu və vacib vəzifələrin keyfiyyətlə yerinə yetirilməsi tələb olunur.

Araşdırmalar göstərir ki, respublikada aqrar bölmənin tənəzzülünün əsas səbəblərindən biri məhz istehsal quruluşuna uyğun idarəetmənin təşkilat quruluşunun təkmilləşdirilməməsi olmuşdur. Bütün bunlar kənddə azad sahibkarlığı inkişaf etdirmək, torpaq və istehsal vasitələri üzərində sahiblik hissi yaratmaq, yeni mülkiyyət münasibətlərini formalaşdırmaq və mütərəqqi təsərrüfatçılıq formalarına keçmək üçün aqrar sahədə islahatların həyata keçirilməsini obyektiv zərurətə çevirmişdi. Bu zərurət həm də onunla əlaqədar idi ki, respublikanın təbii-iqtisadi regionları bir-birindən təşkilati-iqtisadi nöqteyi-nəzərdən xeyli fərqlənir. Həmin regionlarda kənd təsərrüfatının inkişafı, onların yerləşməsi, ehtiyatlardan istifadə edilməsi üçün müxtəlif təşkilat quruluşunun yaradılmasını tələb edirdi. Odur ki, o vaxtkı ölkə Prezidenti, ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ölkədə aqrar islahatlara başlandı. Prezidentin sərəncamı ilə qiymətlər liberallaşdırıldı və yuxarıdan planlaşdırma ləğv edildi. Aqrar islahatların uğurla aparılması üçün mükəmməl hüquqi baza yaradıldı. Torpaq islahatı aparıldı. Torpaq onun əsil sahibi olan kəndlilərə təmənnasız olaraq paylanıldı. Aqrar sahədə fəaliyyət göstərən emal və xidmət müəssisələri dövlət mülkiyyətindən çıxarılaraq özəlləşdirildi. İslahat aparılan təsərrüfatlara məxsus əmlak bölüşdürüldü və bir hissəsi özəlləşdirilərək təsərrüfat üzvlərinə verildi. Beləliklə, kənddə mülkiyyətçilər yarandı və yeni mülkiyyət münasibətləri formalaşmağa başlandı.

Yeni mülkiyyət münasibətlərinin formalaşması idarəetmə strukturunun da təkmilləşdirilməsini və yeniləşdirilməsini tələb edirdi. Sosializmə xas olan və uzun illər boyu formalaşmış yuxarıdan planlaşdırmaya və inzibati amirliyə əsaslanan idarəetmə üsulu bazar iqtisadiyyatına uyğun sahibkarların sərbəst fəaliyyət göstərə biləcək yeni üsulla əvəz olunmalı idi. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 6 iyun tarixli Fərmanı ilə «Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi haqqında Əsasnamə» və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1998-ci il 9 noyabr tarixli qərarı ilə nazirliyin yeni strukturu təsdiq edildi. Həmin struktura birliklər (onlar hazırda ləğv edilmişlər), elmi tədqiqat institutları, texnikumlar, Kənd Təsərrüfatı Akademiyası, dövlət sort-sınaq stansiyaları, Dövlət Damazlıq Elm İstehsalat Birliyi, Kənd Təsərrüfatı Bitkilərinin Sınağı və Mühafizə üzrə Dövlət Komissiyası, Dövlət Toxum Müfəttişliyi, rayon aqrokimya laboratoriyaları, Respublika Bitki Mühafizə Stansiyası və digər təşkilatlar daxil edilmişdir. Nazirlər Kabinetinin bu qərarı ilə yanaşı, 27 aprel 1999-cu il tarixli «Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyinə Dövlət Kənd Təsərrüfatı Müəssisələrinin (toxumçuluq və damazlıq) verilməsi barədə» və 16 dekabr 1999-cu il tarixli «Aqrar Elm Mərkəzinin yaradılması haqqında» qərarları ilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin strukturunda təkmilləşdirmələr aparılmışdır. Nazirliyin elm istehsalat birlikləri Aqrar Elm Mərkəzinə, Kənd Təsərrüfatı Akademiyası və texnikumlar Təhsil Nazirliyinə verilmişdir. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Əsasnaməsində kənd təsərrüfatı sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasının və iqtisadi islahatların həyata keçirilməsinin təmin edilməsi nazirliyin əsas vəzifələrindən biri kimi qarşıya qoyulub. Toxumçuluğun və damazlığın təşkili, aqrotex-

niki, baytarlıq və karantin xidmətlərinin təşkili, istehsal və emal sahələrinin inkişaf etdirilməsi, nazirlik sistemində mühasibat uçotu və statistik hesabat işlərinin təşkili, kənd təsərrüfatı sahəsində müvafiq standartlar, normalar və qaydaların işlənib hazırlanması, torpağın münbitliyinin bərpa edilməsinin, gübrə və digər kimyəvi preparatlardan düzgün istifadə edilməsinin təmin edilməsi tədbirləri də nazirliyin əsas vəzifələrinə daxil edilmişdir.

Göründüyü kimi planlaşdırma, qiymətqoyma, təftiş və digər bu kimi inzibati amirlik halları yeni əsasnamədə nəzərdə tutulmamışdır. Mərkəzi icra aparatının hüquq və vəzifələri kənddə sahibkarlıq fəaliyyətinin dəstəklənməsinə, yeni texnologiyaların gətirilməsi və tətbiqinə, məsləhət və informasiya xidmətinin təşkilinə, aqrar sahənin elmi, normativ-hüquqi təminatı və kadr hazırlığına və s. bu kimi məsələlərə yönəldilmişdir. Nəticədə kənd təsərrüfatının strukturunda mövcud olan mərkəzi və Rayon kənd təsərrüfatı orqanlarının aparat işçiləri 42 min nəfər ixtisar edilərək, kənddə sahibkarlıq fəaliyyətinin sərbəst inkişafına geniş meydan yaranmışdır.

Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi təkcə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin mərkəzi aparatında və onun tabeliyində olan respublika birliklərində və rayon aqrokombinatlarında çalışan işçilərin sayı 1989-cu ildəki 4519 nəfərdən 2000-ci ildə 272 nəfərə enmiş, 2003-cü ildə isə 377 nəfər olmuş və yaxud 12 dəfə azalmışdır. Sonrakı artım Azərbayan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 20 sentyabr tarixli qərarı ilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində ərazi kənd təsərrüfatı idarələrinin yaradılması ilə əlaqədardır.

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin mərkəzi aparatı və tabeliyindəki respublika birlikləri və aqrokombinatlarda (ərazi kənd təsərrüfatı idarələrində) işləyənlərin sayı (nəfər)

İllər	Mərkəzi aparatında	Respublika birliklərində	Rayon aqrokombinatlarında (ərazi k/t idarələrində)	Cəmi
1989	1244	621	2654	4519
1990	605	516	1872	2993
1991	585	502	1774	2861
1992	606	451	1039	2096
1993	422	451	1011	1884
1994	422	357	1011	1790
1995	338	272	979	1589
1996	338	160	815	1313
2000	260	12	-	272
2003	266	12	99	377

Nazirliyin mərkəzi aparatının quruluşu istər 1989, istər sonrakı illərdə daha da təkmilləşdirilmiş, aqrar sahənin qarşısına qoyulan vəzifələrin icrasına yönəldilmişdir. Ümumiyyətlə, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi və onun qurumları 2000-ə qədər kolxoz, sovxoz və digər kənd təsərrüfatı müəssisələrinin normal fəaliyyət göstərmələrinə şərait yaratmaqla, müvafiq xidmətlər göstərmişdir. Bu məqsədlə aparatın quruluşu aşağıda göstərilən istiqamətdə formalaşdırılmışdır (Sxem №1).

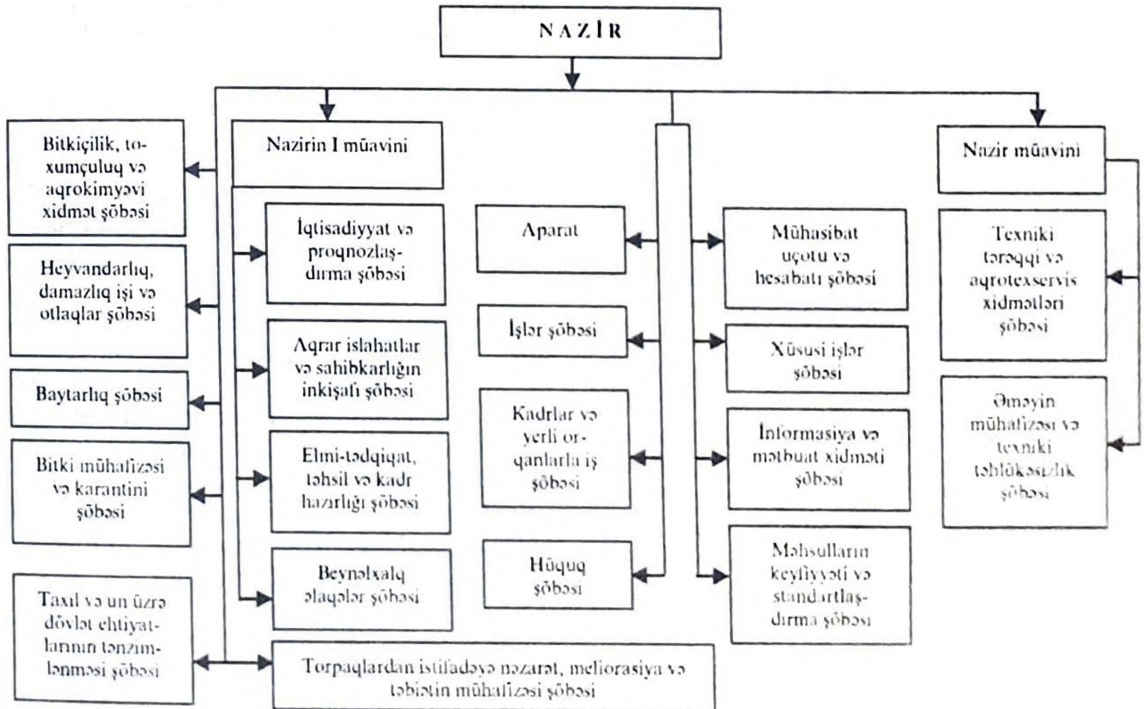

Sxem №1. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin mərkəzi aparatının mövcud quruluşu

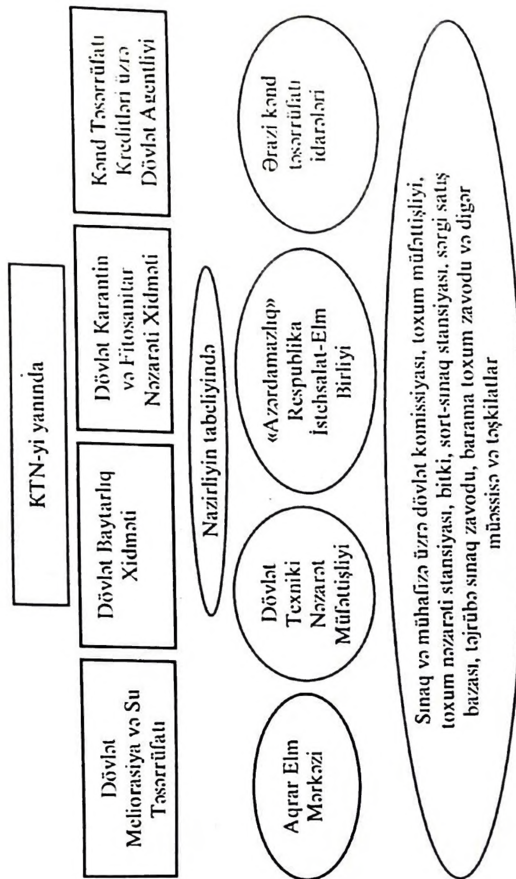

Sxem №2. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin yanında və tabeliyində olan təşkilatlar

Göstərilən aparatda 2005-ci ilin 1 yanvar vəziyyətinə 266 nəfər çalışmışdır. Sonra Respublika Prezidentinin 23 oktyabr 2004-cü il tarixli «Aqrar bölmədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi tədbirləri haqqında» sərəncamına uyğun olaraq idarəetmə aparatının quruluşunda dəyişikliklər aparılmışdır. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı və emalı, istehsalçılara zəruri xidmətlərin göstərilməsi, meliorasiya və su təsərrüfatı, baytarlıq, bitki karantini, torpaqdan səmərəli istifadə də daxil olmaqla, aqrar bölmədə dövlət siyasətini və iqtisadi münasibətlərin tənzimlənməsini həyata keçirmək üçün Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yenidən təşkil edilmişdir. Bu məqsədlə regionlarda sahibkarlığın inkişafına əlverişli şərait yaratmaq, mövcud potensialdan səmərəli istifadə etmək, kəndin sosial infrastrukturunu yaxşılaşdırmaq və aqrar bölmənin idarə edilməsində pərakəndəliyi aradan qaldırmaq üçün idarəetmə sistemi təkmilləşdirilmiş, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Komitəsi ləğv edilərək müvafiq Agentlik yaradılmışdır. Həmin sərəncamla Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin yanında aşağıdakı qurumlar yaradılmışdır: 1)Dövlət Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Agentliyi; 2)Dövlət Baytarlıq Xidməti; 3) Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti; 4) Kənd Təsərrüfatı Kreditləri üzrə Dövlət Agentliyi. Nəzərə almaq lazımdır ki, göstərilən xidmətlərin yaradılması ilə əlaqədar nazirliyin mərkəzi aparatındakı Baytarlıq şöbəsi, Bitki mühafizəsi və karantini şöbəsi müvafiq xidmətlərlə əvəz edilir. Bununla yanaşı, aqrar sahənin və sahibkarlığın inkişafının təmin edilməsi məqsədilə mərkəzi aparatda fəaliyyət göstərən bəzi şöbələr təkmilləşdiriləcək və səlahiyyətləri nazirliyin yanındakı və tabeliyindəki qurumlara veriləcəkdir. Bu qurumlar sxem №2-də göstərilən formada olacaqdır.

Aqrar sahədə dövlət siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı kimi Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, onun yanında və tabeliyində olan qurumlar müvafiq əsasnamələrinə uyğun fəaliyyət göstərirlər. Hazırda 2005-ci il 1 yanvar vəziyyətinə respublika üzrə 41 dövlət kənd təsərrüfatı istehsalı müəssisələri, 1164 kollektiv müəssisələr, 2598 kəndli təsərrüfatları, 165 istehsal kooperativləri, 378 kiçik müəssisələr, bunlardan başqa 866 min hüquqi şəxs yaratmayan ailə təsərrüfatları kənd təsərrüfatında istehsal, emal və xidmət sahələrində sahibkarlıq fəaliyyəti göstərirlər. Həmin sahibkarların ümumi sayı əvvəllər fəaliyyət göstərmiş kolxoz-sovxozlardan 267 dəfə çoxdur. Kolxoz-sovxozlarda 42 mindən çox mütəxəssis və rəhbər işçilər fəaliyyət göstərmişdir. Ona görə də Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 20 sentyabr tarixli qərarı ilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeçiliyində yaradılmış, respublikanın 9 ərazini əhatə edən və cəmi 99 ştat vahidi olan Ərazi Kənd Təsərrüfatı İdarələri və Nazirliyin aparatı çoxsaylı sahibkarların xidmətlərə olan tələbatlarının ödənilməsini təmin edə bilmirlər. Həm də, hər biri 5-6 rayonu əhatə edən Ərazi Kənd Təsərrüfatı İdarələri az işçi ilə həmin rayonların bütün kəndlərindəki sahibkarların problemlərini həll etmək iqtidarında deyillər. Ona görə də fikrimizcə, hər bir rayon üzrə əvvəlki formadan əsaslı surətdə fərqlənən yeni kənd təsərrüfatı idarəsinin yaradılmasına və rayonun ərazisindəki Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində olan yerli qurumların həmin idarənin idarəçiliyinə verilməsinə böyük ehtiyac duyulur. Hesab edirik ki, kənd təsərrüfatında idarəetmə elə təşkil olunmalıdır ki, bu, ölkədə yeridilən aqrar siyasətin formalaşması və həyata keçirilməsinə kömək göstərmiş olsun.

Yeni yaradılmalı olan rayon kənd təsərrüfatı idarələrinin başlıca vəzifəsi sahibkarların təşəbbüslərinin dəstəklənməsi, onların fəaliyyətinin istiqamətləndirilməsi, yeni texnologiyaların tətbiqinin təşkil edilməsi, sərgilərin və təcrübə mübadilələrinin keçirilməsi və s. bu kimi tədbirlərin həyata keçirilməsindən, mütəxəssislərinin vəzifəsi isə sahibkarlara məsləhət və informasiya xidməti göstərməkdən ibarət olmalıdır. Başqa sözlə, hazırda ərazi kənd təsərrüfatı idarələrinə həvalə olunmuş funksiyaları, təklif edilən rayon kənd təsərrüfatı idarələri başqa idarəetmə orqanları ilə əlaqəli, öz rayonlarının ərazisində daha geniş miqyasda dövlətin aqrar siyasətinin həyata keçirilməsini təmin etməlidirlər.

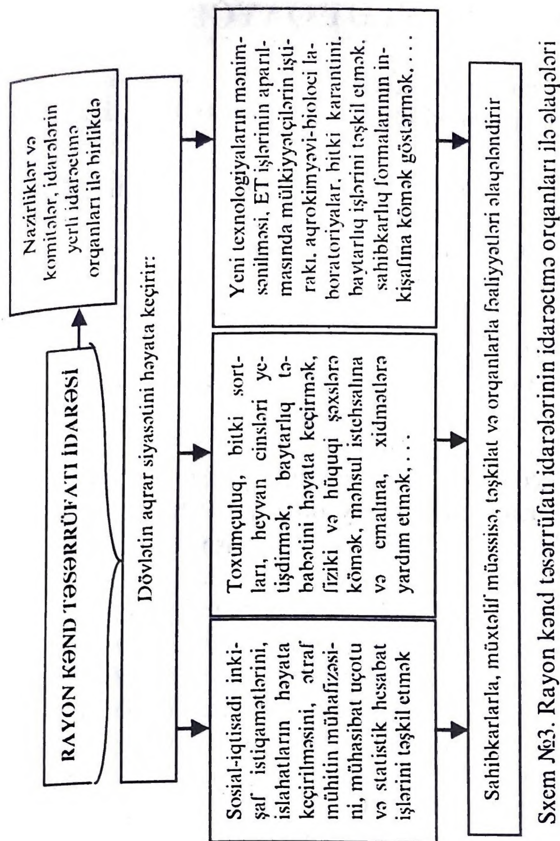

Sxem №3. Rayon kənd təsərrüfatı idarələrinin idarəetmə orqanları ilə əlaqələri

İdarəetmə – istehsalın inkişafına, emal və xidmətlərin yaxşılaşdırılmasına, torpaq, əmək, maliyyə və intellektual potensialdan səmərəli istifadəyə imkan verməlidir. Sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsində, sahibkarların öz aralarında və digər qurumlar arasında əlaqələrinin tənzimlənməsində, sahələr üzrə məqsədli proqramlar hazırlanmasında, texniki, texnoloji, təşkilati, hüquqi, iqtisadi və s. məsələlərin müəyyən edilməsi və həllinə dair kənd təsərrüfatının mərkəzi və yerli orqanları idarəetmə funksiyalarını yerinə yetirir. Bu funksiyalar sahibkarlığın formalaşdığı şəraitdə yeni və demokratik prinsiplərə əsaslanır. Nəzərə almaq lazımdır ki, idarəetmənin düzgün təşkili istehsalın nəticələrinin səmərəliliyinə böyük təsir göstərir. Ona görə də hər bir sahibkar (həm də dövlət sahibkarlığı) özünün idarəetmə aparatının quruluşunu biznes fəaliyyətinin idarə edilməsinə yönəltməli, fəaliyyətin nəticələrinə məsuliyyət daşıyan lazımı mütəxəssislər cəlb etməlidirlər. Məlumdur ki, sahibkarlıq fəaliyyətinin idarə edilməsi bir çox amillərdən asılıdır. Bu amillərə ölkədə sosial-iqtisadi proseslərin idarə edilməsi, sahənin inkişafı və burada elmi-texniki tərəqqinin səviyyəsi, idxal-ixracın durumu, kapital qoyuluşu, sahələrarası əlaqələrin və iqtisadi münasibətlər sisteminin vəziyyəti, infrastrukturun formalaşması, informasiya təminatı və s. aid edilə bilər. Nəzərə almaq lazımdır ki, idarəetmənin bütün səviyyələrində inzibati və iqtisadi metodlardan istifadə edilməlidir. Burada sahibkarlığın formalaşması və inkişafı məqsədilə üstünlük iqtisadi metodlara verilməlidir. Regionlar səviyyəsində idarəetmə mexanizmi istehsalın inkişafı və maraqların formalaşması istiqamətlərinə uyğunlaşdırılmalıdır. Nəzərə alınmalıdır ki, sahibkarlıq fəaliyyətində idarəetmənin səmərəliliyi ehtiyatlardan səmərəli istifadə və sosial-iqtisadi problemlərin həlli ilə müəyyən edilməlidir.

Fikrimizcə, sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəli idarəedilməsi bu fəaliyyətin forma və məzmununa, habelə aqrar bölmənin quruluşunda baş verən kəmiyyət və keyfiyyət dəyişikliklərinə uyğun olmalıdır.

Kənd təsərrüfatının yeni iqtisadi münasibətlərə uyğun idarə edilməsinin əsaslandırılmış təşkili sahibkarların formalaşmasına müsbət təsir göstərir. Belə ki, sahibkarlar əvvəllər kolxoz və sovxozlarda olduğu kimi ayrı-ayrı sahələr üzrə çoxsaylı mütəxəssis və texniki işçilər saxlamamalıdırlar. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı ayrı-ayrı əməliyyatları həyata keçirdikdə sahə mütəxəssislərini müqavilə yolu ilə cəlb etməli və tədricən həmin əməliyyatların icra mexanizmini mənimsəməyə çalışmalıdırlar. Buna misal olaraq uçot-hesabat işlərinin aparılması, biznes planların tərtib edilməsi, aqrotexniki və zoobaytar xidmətləri və s. göstərmək olar. Əsil sahibkar öz fəaliyyətini idarə etməklə yanaşı, tədricən məşğul olduğu sahənin incəliklərini mənimsəyərək bir neçə mütəxəssisin işini özü icra etməyə çalışmalıdır. Bu da öz növbəsində ayrı-ayrı mütəxəssislərin saxlanılması xərclərinə qənaət etməklə, məhsulun (xidmətin) maya dəyərinin aşağı düşməsinə xidmət edir. Digər tərəfdən sahibkar özü təsərrüfat fəaliyyətinə birbaşa nəzarət etməklə izafi xərclərə yol vermir, səmərəli fəaliyyət göstərərək davamlı mənfəət əldə edir. Bu isə idarəetmənin səmərəli nəticələrindən biri kimi qiymətləndirilə bilər.

-+--+--+--+--+--+--+--+--+--+--+-